Jože Krašovec

Vojna in mir v Svetem pismu*

V Svetem pismu najdemo veliko mest, ki omenjajo stisko ljudi zaradi vojnih grozot, ki so jih povzročili nasilni tuji in domači vojskovodje in vojščaki. V teh primerih gre za razna izročila, ki sploh ne vključujejo refleksije o razlogih za vojno; včasih vojno prikažejo kot kazen za grehe Izraela ali drugih narodov, pojavlja pa se tudi vidik predrznosti nasilnih vladarjev, ki brez razloga pustošijo in širijo svojo moč. Dojemanje posebne vloge Izraela kot izvoljenega ljudstva pa ima pri vseh karizmatičnih pisateljih Stare in Nove zaveze za posledico, da zavračajo vlogo države z organizirano vojsko po vzoru drugih narodov in dosledno izpostavljajo vero v Božjo moč in previdnost, ki brani svoje ljudstvo v vseh stiskah, hkrati pa ga kaznuje, ko se izneveri svojemu Bogu in svojemu temeljnemu poslanstvu. V slovitem hvalospevu Jahveju, ki je Izraela varno izpeljal iz Egipta (2 Mz 15,1-21) se v vrstici 3 pojavlja celo oznaka Jahveja kot "bojevnika" ('îš milhâmâh).

Zato je vsako razmišljanje o vojni v okviru Izraela in Cerkve razmišljanje o "sveti vojni", ki ni v tem, da Izrael brani vero v Jahveja, temveč v dejstvu, da Bog Izraela, ki ga je izvolil izmed vseh narodov, brani s svojo močjo in mu daje navdih za obrambo v moči vere (Gerhard von Rad 1991: 72-73). Iz te postavke sledi, da je Izrael v načelu v poziciji obrambe, ne pa v poziciji agresije, vsaka obramba pa je v samem bistvu "sveta vojna" in vsaka zmaga je GOSPODOVO, ne človeško delo (prim. Joz 10,10; Sod 4,15; 2 Sam 5,24). Nasprotno pa se vsaka agresija na Izraela smatra za napad na njegovo posebno poslanstvo izvoljenega naroda, ki ima sklenjeno posebno zavezo z Bogom. S tem si narodi nakopljejo Božjo jezo. A iste narode Jahve pokliče, da kaznujejo Izraelovo nezvestobo. Sveta vojna ima končno izredno vidno vlogo v apokaliptični literaturi, ki govori o Božji zaščiti zvestih v sedanjem veku, z izrabo številnih simbolov pa govori o poslednji sodbi. V tem kontekstu se pojavi tudi dualizem, ki izpostavi nasprotje med Bogom in demonskimi silami.

Ključ za razumevanje vloge svete vojne v Svetem pismu je izvolitev Izraela izmed vseh narodov in zaveza z njim. Sveta vojna v tem kontekstu simbolno izraža vrhovno Božjo avtoriteto, Božjo pobudo za reševanje zaveznega ljudstva v stiski in na splošno Božjo previdnost v ohranjanju reda in miru v svetu. Cilja svete vojne sta odrešenje in mir. V svetem pismu ni mesta za ločevanje med svetnim in religioznim pomenom miru, kajti mir je v bistvu vedno stanje popolnosti in sreče, ki jo ustvarja Bog. V ozadju je prepričanje, da resnični mir ustvarja Božja navzočnost v človekovem zasebnem in javnem življenju, zato miru v pravem pomenu besede ni, dokler se človek ne pomiri z Bogom, ki je začetek in konec njegovega življenja. Posebno značilna je mesijanska perspektiva miru (Iz 11,6-9; Mih 4,3-4), dalje stanje duha v harmoničnem razmerju do Boga, človeka in sveta pod oznako "zaveza miru" (prim. Iz 54,10; Ezk 37, 26). Odziv na odpad Izraela je značilna grožnja, da bo Bog temu ljudstvu odtegnil "svoj mir, dobroto in usmiljenje" (Jer 16,5). Obljuba miru je vedno povezana s postavko o ustreznem odnosu ljudi do Boga - na splošno ali po prestani kazni vojne (prim. Iz 26,3.12; 52,7; 53,5; Nah 2,1; Ps 85,9). V tem duhu Ps 125,5 vzklika, naj vlada "mir nad

Izraelom", Ps 122,6-7 pa spodbuja k prošnji za mir v Jeruzalemu:

Prosite za mir v Jeruzalemu:
tisti, ki te ljubijo, naj živijo v miru;
mir naj bo med tvojimi zidovi,
varnost v tvojih palačah.

V besedilih Nove zaveze se pojem miru še bolj neposredno povezuje s pojmom zaveze, ker Jezus sam predstavlja zavezo miru med Bogom in zaveznim ljudstvom. Grška beseda *eiréne* torej pridobi na širini in globini v razmerju do hebrejske besede *šalom.* V evangeliju po Luku imamo besedno zvezo "pot miru" (Lk 1,79), spev angelov po Jezusovem rojstvu se glasi: "Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so mu po volji" (Lk 2,14), Jezus joče nad Jeruzalemom, ker ni spoznal, kaj mu "prinaša mir" (Lk 19,42). Jezus uporablja pozdrav "pojdi v miru" (Mr 5,34; Lk 7,50) in "mir vam bodi" (Jn 20,19.21). Jezus naroča učencem, kako naj pozdravijo, ko pridejo v hišo: "Če bo hiša vredna tega, naj pride nanjo vaš mir, če pa ne bo vredna, naj se vaš mir povrne k vam" (Mt 10,13; prim. Lk 10,5-6; 1 Pt 1,2; 2 Jn 3; Jud 2; Raz 1,4). Pomenljive so dalje besedne zveze "mir od Boga (njega)" (Gal 1,3; Ef 1,2; Raz 1,4), "Božji mir" (Fil 4,7), "Kristusov mir" (Kol 3,15), "Bog miru" (Rim 15,33; 2 Kor 13,11; Fil 4,9; Heb 13,20). Jezus pomenljivo izjavlja: "Mir vam zapuščam, svoj mir vam dajem. Ne dajem vam ga, kakor ga daje svet" (Jn 14,27). Obstajajo tudi mesta, v katerih beseda "mir" izraža tudi druge, manj teološke pomene, a tista ne izražajo bistva Jezusovega nauka.

Znaèilnosti svetopisemske svete vojne v razmerju do ideala miru

Načelo vere, da je Bog bojevnik, ki brani izvoljeno in zavezno ljudstvo pred agresorji vseh vrst, postavlja posebne zahteve vojskovodjem, da v mišljenju in ravnanju iščejo neposreden stik z Bogom, čakajo na njegov dar navdiha in ravnajo povsem kot karizmatični voditelji. Vojaki se za sveto vojno posvetijo, da ne bi predstavljali ovire za Božje posredovanje. Prvi klasičen primer takšnega mišljenja in ravnanja je Mojzes, ki ga je Jahve poklical za posebno poslanstvo, mu razodel postavo, skupaj z njim sklenil zavezo z Izraelom in ga pripeljal v obljubljeno deželo. Mojzes v vseh okoliščinah ravna v tem duhu, v dvajsetem poglavju Pete Mojzesove knjige (Devteronomij) pa povzema vse značilnosti svete vojne kot pravilo za primer vojne (v. 1-4).

V dobi sodnikov se je kot karizmatična vojskovodinja proslavila sodnica Debora. V 4. in 5. poglavju Knjige sodnikov beremo, da je v veliki nevarnosti agresije koalicije kanaanskih kraljev proti Izraelovim rodovom Debora uspela prepričati večino rodov, da so ji voljno sledili in premagali Kanaance. Na začetku Deborine pesmi je formulacija, ki predstavlja pravilo ravnanja v duhu "svete vojne", ki Izraelcem nalaga dolžnost, da se branijo v Božjem imenu: "Knezi so bili vodje v Izraelu, ljudstvo jim je voljno sledilo" (Sod 5,2). Pesniški zanos po zmagi pa narekuje celo izjave o kozmičnih silah, ki jih Jahve aktivira v vojni proti agresorju (v. 4,20-22).

Največ besedil, ki zadevajo sveto vojno, najdemo v zgodovinskih knjigah od Jozueta do obeh knjig kraljev. Savel v duhu razumevanja svete vojne Davidu ponudi svojo starejšo hči Merabo za ženo in pripomni: "Samo izkazati se mi moraš junaka in bojevati GOSPODOVE vojne (milhâmôt yhwh)" (1 Sam 18,17). Lepa in modra Nabalova žena pa nagovori Davida s pomenljivimi preroškimi besedami: "Zares, GOSPOD bo mojemu gospodu zagotovo naredil trajno hišo, kajti moj gospod bije GOSPODOVE vojne (milhâmôt yhwh) in vse tvoje dni se v tebi ne bo našlo hudega" (1 Sam 25,28).

Primerjava z drugimi kulturami in religijami starega Bližnjega vzhoda kaže, da so

tudi drugi narodi ravnali po načelu "svete vojne", zato je sveta vojna bila preizkus moči božanstva. Glavno teološko sporočilo poročila o spopadu med Mojzesom in faraonom je cilj, da bodo Egipčani spoznali, kdo je gospodar v deželi (2 Mz 6,7; 7,5; 9,14.29; 14,4.18). Isti cilj izpostavi "Božji mož" pred spopadom med izraelskim kraljem Ahabom in aramskim kraljem Ben Hadadom: "Ker so Aramci rekli, da je GOSPOD gorski Bog, ne pa dolinski, ti dajem v roke vso to velikansko množico, da spoznate, da sem jaz GOSPOD" (1 Kr 20,28). Zavest, da je zmaga odvisna od moči in volje Boga, narekuje tudi poročilo o podcenjevalnem odnosu asirskega vojskovodja do obleganega Jeruzalema (2 Kr 18,28-35).

V obdobju monarhije se je ideja svete vojne kljub centralizaciji administracije po tujih vzorih obdržala, a ni imela več tako pomembne vloge kakor v dobi sodnikov. Isto velja za obdobje po izgnanstvu vse do 2. stoletja pred Kristusom, ko so Makabejci po vzoru svete vojne organizirali odpor proti kruti selevkidski oblasti.

Vojna in mir pri prerokih in v apokaliptiki

Med zgodnjimi preroki sta se predvsem Elija in Elizej srečevala s spopadi v smislu svete vojne, toda v obdobju delovanja klasičnih prerokov zapletanje Izraela v spopade med imperiji največkrat ni potekalo skladno z zavestjo posebne poklicanosti Izraela, zato so preroki največkrat ocenili, da ne morejo zagovarjati političnih voditeljev, ki so se po svoje odločali za vojno. V obdobju monarhije je med izraelskim ljudstvom prevladala želja, da hočejo biti kakor drugi narodi. Vplivni ljudje naroda so opuščali jahvistični kult in so širili kult tujih bogov, opirali so se na svojo moč, borili so se za bogastvo, razvijali so svojo politično strategijo. Ko je zbledela zavest o

Špela Bevc: **O, moj Bog**, Jeruzalem, 2007.

teološki osnovi svete vojne, so izgubili resnični vir moči, saj ni bilo več pogojev za sveto vojno, ki jo bojuje Jahve za svoje ljudstvo, ki mu popolnoma zaupa. Izrael je opustil zavezo z Jahvejem in se je "mešal z ljudstvi" (Oz 7,8), vse bolj se je zapletal v diplomatske in vojaške zveze s tujimi narodi, na primer z Egiptom (prim. Iz 30,1-5; 31,1-3; Oz 7,11). Zato je vojna v očeh prerokov dobila drugačen pomen; postala je sredstvo Božje kazni za Izraelovo nezvestobo (prim. Iz 5,26-30; 10,5-11; Jer 5,29-31; 6,1-5; Ezk 5; Oz 10,7-10; Mih 1,10-16; Hab 1,5-17). Ko narodi prestopajo meje dovoljenega in ravnajo ošabno, tudi njih zadene Božja kazen (Iz 16,5-7; 19,11-15; Jer 46,10; 49,16; 51,25-26; Am 1,13-14; Abd 10-14; Nah 1,2-3; 3,5-13).

Značilno spoznanje prerokov je, da Bog bdi nad narodi in nad Izraelom, vse pa presoja po stopnji spoznanja in zvestobe do njegove postave. Zato ni nič naključno, kar se dogaja. Tako imenovana devteronomistična zgodovina temelji na tem konceptu zgodovine in vsak nacionalni polom razume kot znamenje Božje kazni za nezvestobo. V tej preroški presoji zgodovine pa je prostor tudi za uvid, da tuji vladar kdaj po Božjem navdihu narode in Izraela rešuje iz spon in jim zagotavlja svobodo. Takšna je bila vloga perzijskega kralja Kira, ki je uničil represivno babilonsko kraljestvo in je narodom dal svobodo (Iz 45,1-8).

Preroška razlaga zgodovine je močno vplivala na vsebinske zasnove apokaliptike, ki ima svoj izvor v staroperzijski Zaratustrovi dualistični filozofiji in religiji. Judje so bili pod vplivom tega dualizma od dobe izgnanstva v 6. stoletju pred Kristusom vse do zgodnje krščanske dobe, ki je apokaliptiko podedovala od judovstva. Gre za dualistično, kozmično in eshatološko predstavo o delovanju nasprotnih sil – Boga in demonov in dveh različnih obdobij - sedanjega, ki je pod vplivom demonskih sil in njihovih brezbožnih zaveznikov med vladarji svetovnih imperijev, in prihodnjega, ki bo dokončna zmaga Božjega kraljestva. V konstelaciji teh nasprotij so pravični žrtve sedanjega veka, a so nosilci obljube dokončne zmage na koncu sveta. Značilno za človeške sodelavce demonskih sil je sla po oblasti, to pa vodi v nekontrolirano uničevanje v vojni vihri (Dan 8,23-26; 4 Ezr 9,1-3; Mr 13,7-8).

Posebna tarča demonskih sil in njihovih človeških sodelavcev so pravični, ki ostajajo zvesti Božji postavi (Dan 7,24-25; 8,23; Hen 91,5-19). Vojna in preganjanje sta torej najbolj kruta okoliščina preizkušnje vere in vztrajanja v dobrem, ki jo mora prestati zavezna skupnost. V obdobju po izgnanstvu se tudi v preroški literaturi pojavlja spoznanje, da je vojna sodba nad poganskimi narodi in nad Izraelom (Iz 63,1-6; Joel 3,9-21; Hab 3). Posebno znamenito je Ezekielovo prerokovanje o uničenju Goga, ki pustoši po deželi. Premaga ga moč Jahvejeve vojske (Ezk 38-39). Ideja o končni sveti vojni sinov luči proti sinovom teme je dobila trdno mesto tudi v apokaliptiki kumranske skupnosti in v nekaterih spisih Nove zaveze, ki prav tako izpostavi preizkušnjo vere v temnih časih vojne (Mt 24,6-28; Mr 13,7-13; Lk 21,12-24). Posebno značilno je trinajsto poglavje Markovega evangelija, ki nazorno govori o končni sveti vojni. Najbrž ni naključje, da ima zadnja knjiga Svetega pisma, Janezovo Razodetje, ime Apokalipsa, saj celotna knjiga govori o vojni med silami zla in izvoljenim Božjim ljudstvom, s posebnim poudarkom na vojni proti Gogu in Magogu (20,7-9).

Vojna in mir v Novi zavezi

Jezus iz Nazareta glede na svoje judovske korenine in kulturno ozadje na zunaj preseneča prav zaradi odklonilnega stališča do vojne kot želenega sredstva za mir in uresničitev njegovega poslanstva. Nič čudnega torej, če ga je hudič na začetku njegovega delovanja

Špela Bevc: **Vnebohod**, Jeruzalem, 2007.

skušal prav na temo zunanje moči (Mt 4,8-10; Lk 4,5-8). Njegov nauk je v sami zasnovi naravnan na prizadevanje za mir. Eden od blagrov se glasi: "Blagor tistim, ki delajo za mir, kajti imenovani bodo Božji sinovi" (Mt 5,9). V odnosu do sovražnikov naroča: "Ljubite svoje sovražnike in molite za tiste, ki vas preganjajo" (Mt 5,44; prim. Lk 6,27-28.35). S tem stališčem je najprej presenetil svoje učence, ki so delovali kot običajni, povprečni Judje svojega časa in kulturnega okolja ter so tudi od njega pričakovali takšno držo (Mt 20,20-28; Mr 10,35-45). Ko ga Peter poskuša na veliko noč z mečem braniti pred vojaki, ga zavrne z besedami: "Spravi meč na njegovo mesto, kajti vsi, ki primejo za meč, bodo z mečem pokončani. Ali misliš, da ne morem prositi svojega Očeta in bi mi takoj dal na voljo več kot dvanajst legij angelov, toda kako naj se potem izpolnijo Pisma, da se mora tako zgoditi?" (Mt 26,52-54; prim. Mr 14,47-48; Jn 18,10-11). Še po vstajenju ga v smislu tradicionalnega pričakovanja prihodnjega Mesija sprašujejo: "Gospod, ali boš v tem času obnovil izraelsko kraljestvo?" (Apd 1,6). Toliko bolj paradoksno zveni njegova retorična izraba podobe vojne za oznako nujnosti odločitve za njegov nauk in zgled: "Ne mislite, da sem prišel zato, da prinesem mir na zemljo; nisem prišel, da prinesem mir, ampak meč" (Mt 10,34; prim. Lk 12,51).

Jezusovo razumevanje Božjega kraljestva na zemlji, ki ni od tega sveta, je temeljno vodilo novozaveznega razumevanja Cerkve. Vloga svete vojne v starozaveznem smislu nima nobene osnove, dobi pa tipološko vlogo in pomen v razmerju do nasprotij na duhovni ravni. Skladno s tem najdemo predvsem v Pavlovih pismih veliko retoričnih mojstrovin, ki izražajo naravo krščanskega prizadevanja za zmago nad zlom. V 2 Kor 10,3-4 Pavel pravi: "Res živimo v mesu, a se ne bojujemo v skladu z mesom. Orožje našega bojevanja ni meseno, ampak ima v Bogu moč, da podira trdnjave." V 1 Tim 1,18-19 pa spodbuja: "Sin Timotej, v skladu s prerokbami, ki so nekoč spregovorile o tebi, ti polagam na srce tole naročilo: z njihovo pomočjo bojuj dober boj. Ohrani vero in dobro vest. Nekateri so to zavrgli in v veri doživeli brodolom." V Pismu Efežanom (6,10-20) najdemo posebno jasno opredelitev boja proti zlu v duhu

krščanskega oznanila o prizadevanju za mir. Apostol Pavel je za vse čase podal razlago bistva Jezusove osebnosti in njegovega nauka, ki pozna en sam cilj: pomiritev in spravo med človekom in Bogom in med ljudmi (prim. Rim 5,1-11; 2 Kor 5,16-21; Ef 2,11-22). V Pismu Rimljanom (5,1-5) govori npr. o pomenu preizkušnje stiske:

Ker smo opravičeni iz vere, živimo v miru z Bogom po našem Gospodu Jezusu Kristusu, po katerem se nam je tudi po veri odprl dostop v to milost, v kateri stojimo in se ponašamo z upanjem na Božjo slavo. Pa ne samo to, ampak se celo ponašamo s stiskami, saj vemo, da stiska rodi potrpljenje, potrpljenje preizkušenost, preizkušenost upanje. Upanje pa ne osramoti, ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan.

Sklep

Sveto pismo je knjiga knjig, ker je knjiga Božjega razodetja. Nastala je v zgodovinskem času in prostoru judovskega ljudstva, a v naši duši budi in krepi slutnjo po resničnosti, ki je onkraj prostora in časa. Osnovni okvir te knjige je zapis zgodovine hebrejskega ljudstva, ki v neposrednem spopadu z velikimi narodi išče svoje mesto pod soncem, svojo svobodo, svojo rešitev, svoje upanje, ki ne premine. Knjiga knjig govori o zgodovini majhnega naroda v okviru vesoljne zgodovine, ki ima samo dva mejnika: začetek v stvarjenju in konec v izpolnitvi odrešenja vesoljnega reda stvarstva. Znotraj teh mejnikov zgodovina poteka v razmerju med obljubo in izpolnitvijo, grehom in kesanjem, pokoro in odpuščanjem, izgnanstvom in povratkom v domovino, smrtjo in vstajenjem. Zgodovinskih podatkov je dovolj za velike učbenike o zgodovini Izraela, judovstva in zgodnjega krščanstva, toda vsebino te zgodovine sestavljajo pričevanja o nastopih karizmatičnih osebnosti, ki delujejo po skrivnostnem navdihu, o dogodkih, ki jih ni mogoče povsem razložiti, o praznikih, ki jih določata zgodovinski spomin na preteklost in videnje prihodnosti, o veri in neveri, o zvestobi in nezvestobi, o življenju in smrti. Pripovedi in molitve se ne ustavljajo v prizorih, ki slikajo naravo, ljudi in dogodke v njihovi zunanji pojavnosti. Izzivajo nas s prizori in namigi na skrivnostno ozadje, na globino duše, ki se noče izpovedati in priznati svojega napuha, ki se noče podrediti ukazu vesti in neba, pa zato prej ali slej konča tragično ali utone v pozabo. Po drugi strani nas pusti strmeti v podobo trpečega služabnika, Božjega Sina na križevem potu in njegovo mater, ki ga spremlja na poti na Golgoto, vključuje nas v začudenje žena ob odprtem grobu na velikonočno jutro, na radovednost učencev na poti v Emavs, na srčen govor diakona Štefana pred zborom podivjane množice ... Pusti nas strmeti v nebo, dihati s polnimi pljuči, živeti za vedno. Tako se uresničuje načrt za vesoljni mir, predvsem pa mir v srcih posameznikov, ki sledijo skriti sili hrepenenja po miru, "ki ga svet ne more dati".

Izbrana literatura

Niditch, Susan. 1993. *War in the Hebrew Bible: A Study in the Ethics of Violence.* New York, Oxford: Oxford University Press.

Matjaž, Maksimilijan. 1999. *Furcht und Gotteserfahrung: Die Bedeutung des Furchtmotivs für die Christologie des Markus.* Forschung zur Bibel 91. Würzburg: Echter Verlag.

Plevnik, Joseph. 1997. *Paul and the Parousia: An Exegetical and Theological Investigation.* Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers.

von Rad, Gerhard. 1958. *Der Heilige Krieg im alten Israel.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. Angleški prevod pripravil Marva J. Dawn. 1991. *Holy War in Ancient Israel.* Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans Publishing Company.

Russell, D. S. 1964. *The Method and Message of Jewish Apocalyptic: 200 BC - AD 100.* Philadelphia, Penn.: The Westminster Press.

* Predavanje ob Tednu Univerze, 6. decembra 2007.